

Kıbrıs, Ada ve Barınma düşümleri

Nefes...

Ters dünya ve ütopya; ufukta yüzen ada ve adanın iç ufku; boğazı... Kıbrıs'ın içinde mi, dışında mı; yoksa Kıbrıs ile birlikte mi barınacağız?

Bu yazı ve içerdiği çalışmalar; yenilenebilir enerji, bilgi üretimi, ulaşım ağı ve kamusal alan üzerinden adanın potansiyelini ortaya çıkartmayı, tasarım ve oluşum etkileşimini kuvvetlendirmeyi amaçlar.

'Buffer zone' dünya düzenine ait bir tasarım; yerel bir oluşum değil... Küba'nın şehir içi tarımı başarı ile gerçekleştirebilmesinin sebepleri, koşulların oluşturduğu ortam, süreç ve bilinç, ilginç; önemli. Ambargo durumunda, zorunluluk altında; altyapının tespiti (eğitim altyapısı, kamusal ekonomi döngüsü), imkanların değerlendirilmesi ile Küba, şehir içi tarımı başarılabilirdi (Kunt, 2015).

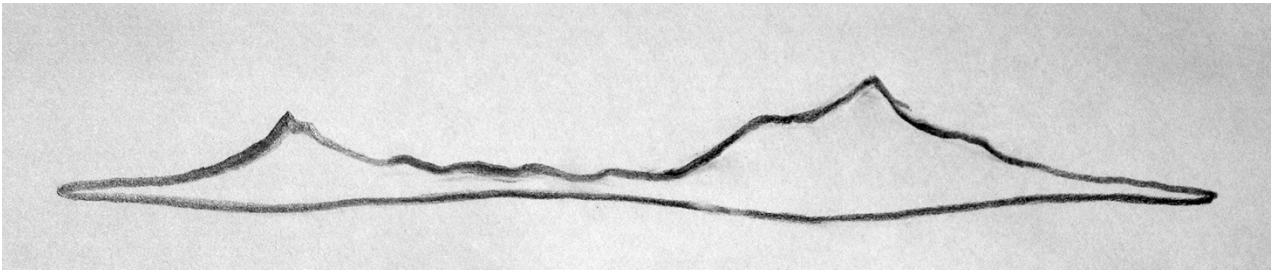
Çevremizde olup bitenlerden ders almalıyız. Olaylar ilk defa veya sadece bir kişinin başına gelmiyor. Gelişim planlamaları, kamusal alan düzenlemeleri kapalı sistem olarak, hatadan geri dönüşü telafi edilemeyecek bir süreçte tasarlanıyor. İster asosyal, ister ortak; bilinci (knowhow) üretmeliyiz. Çeperimizi esnetmeliyiz. Yaşadığımız çevre oluşabilirdi.

Nefes alıp vermek, vücudun esnekliğini pekiştirir; sınırlarını esnetir.. Eş zamanda, büyük bir ölçekte bilinç yok ediliyor. İnsanların, toplumların sorumluluk duygusu ellerinden alınırken sarhoşluk eşiği farkındalığı artırıyor.

Özgür tasarım, anlaşılabilir insanlarla oluyor; hukukunun işleyişi ile... Kurallarla, zorlayarak bir düzen ayakta tutulabilir. Yozlaşmalar dönüşebilmeli. İstenen kurgunun işleyebilmesi, hukuk, bilinç, açık sistemlerin anlamları, teknoloji, çeşitli bakış açılarının benimsenebilmesi, hayati akışların belirebilmesi için gerekli ihtiyaçların önü açılmalı.

Ada; eşik; birliklerin birbirine çözülümü

Ada, kendi kendine yeten bir büyüklüğe sahip. Adanın kuzey bölümünün, politik durumundan, ekonomik ve uluslararası ilişkilerinden dolayı yersiz bir niteliği var. Kıbrıs adasını içeren, ama sadece adanın güneyini kapsayan bir bağlantı (Avrupa birliği) var; kuzeyi, ekonomik olarak Türkiye'ye bağlı. Bu bağlantı çoğulcu değil tek taraflı(!). Dolayısı ile, oluşan iki taraftan da (daha fazla tarafların söz konusu olması muhakkak) ambargo altında. İçe dönük ada psikolojisini, savunma içgüdüsünü; sahip olduğu gizli, çok kültürlü imkanların olumlu taraflarını etkinleştirerek; dönüşüm içinde olduğu süreçte, insani değerleri savunarak kendi hayalet vücudunu inşa edebilir.

Şekil 1. Adanın içinde ne barınıyor?

Anlaşılabilir, sürdürülebilir; açık sistem

Kıbrıs'ın kamusal ekonomisi kalkındırılmalı; yatırım ve 'knowhow' üretimi-oluşumu, küresel yarış yanılığında içinde kısa vadeli ekonomiler üzerine değil; kararlılıkla; evrensel temellere dayalı varlığını; bilincini koruyarak, yenilenebilir enerji ve doğa birliği içerisinde, sağlıklı bir devinim üzerine kurmalıdır. Temellerini yenilenebilir enerji, kamusal etkileşim (kamusal ekonomi döngüsü), eğitim, teknoloji (bilgi –'knowhow', işgücü, zanaat, beceri), altyapı, ulaşım ve hukuku içeren değişik ölçeklerdeki birliklerin birbirine entegrasyonu üzerine yapılandırılmalıdır.

Teknolojiyi üreten ve kullanan toplum, doğasından kopamaz. Yarattığımız fiziksel çevre, doğa örüntüsünün herkes tarafından okunabilmesine olanak sağlamalı.

Daha büyük bir ölçekten yaşam bulan, etkili olan turizm, sağlık ve eğitim, bu değerler doğrultusunda örülmeli. Turizm, bireylerin hukukunu es geçmemeli. Kamusal yarar adı altında birey, tüketilen bir kitleye dönüştürülmemeli. Unutulmamalı ki, vurgulanması gereken; turizm; farklı olan içerik döngüsüne, yerleşim dinamiğine kısa veya uzun süreli katılımdır.

Fosil yakıt ve nükleer enerji de kontrol edilemez bir 'kitle' büyüklüğünü kapsamaktadır.

Toprak, içindeki gerekli her maddeyi (bir tanesini bile dışarıda bırakmadan) geri dönüştürerek var ediyor. Geri dönüşümün ekonomik zincire de kazandırılması gerek. Her içerikte ve anlamda; üretilen ve tüketilen enerjinin, yerinde ve kendi döngüleri içinde kullanılması önemli. Enerjiyi kendi etki alanında depolamamız gerekiyor.

Sürdürülebilir olan enerji, üretilmesi gereken teknolojiyle, bilgisiyle, birey ve birliklerin doğa ile aynı fazdaki kaynaklarla dönüşebilen kültür anlayışımızdır. Kararlılıkla; yer üstü kaynaklar ile (rüzgar, deniz, yağmur, bitki örtüsü, güneş...) sürdürülebilir kültür yapılandırılabilir.

Kamusal ağın örülmesi, oluşumu

Bireysel alanın sınırında kamusal alan başlıyor; bu ulaşım ve etkileşim mantığımızın belirmesinde önemli. Bireysel – özel alandan kastettiğimiz ev değil. Doğal yapay örüntü, özel ile kamusal olanın çarpışması; mimari tasarım, Kıbrıs'a ait yerleşim bilincini arttırmalı. Yerel ve ada bütününde yerleşimler arası iş imkanlarını, çeşitliliğini oluşturmalıdır.

Kendi kendini eken ağaç, orman olur. Ormanı (sağlıklı çevre) yeşertmek için, çeperlerinden ormanın yayılma devinimini desteklemelisin (Birand, 2015).

Sınırdaki, oluşumlara teğet, etkileşimin doğasından çözümlerin yaşandığı yerel yerleşimler, sağlıklı bir yaşamın geliştiği yerler oluyor. Evcilleşmiş olandan (tasarlanmış) vahşi olana geçiş olarak değerlendireceğimiz kamusal alan yelpazesi çoğulcu fazları, varlıkları (tehlikeli, beklenmedik, kırılabilir, uyum içinde, düzensiz...) içinde barındıracaktır. Bu etki alanını, sınırların esnediği, sorumluluk bilincinin pekiştiği sarhoşluk bilinci olarak görebiliriz. Örneğin; bir şehrin merkezinden uzak kalmış, ama tren yoluna durağı olan kasaba; etkin, düzenli ulaşımına sahip olmayan şehir merkezinden daha sağlıklı kültürel bir yaşama sahiptir.

Ulaşım, iletişim bu devinimde çok önemlidir. Ulaşımın teknolojisini ve doğasını da göz önüne almamız gerekmektedir. Asfalt yola çıkışı olan yerleşimlerde etki daha farklı, kontrol edilemez bir boyutta oluşacaktır.

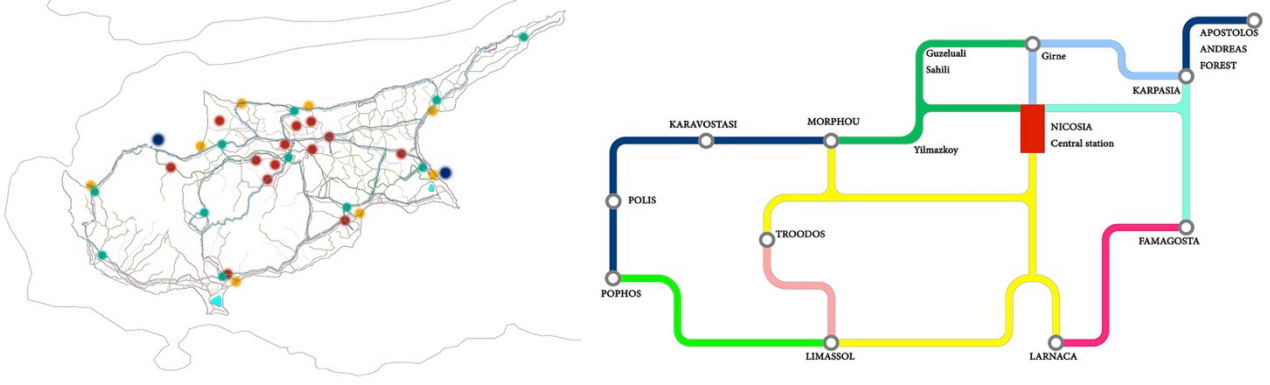
Kamusal alan yelpazesini yaratamamamız; *tasarlayamıyoruz; teknolojimizi, dilimizi üretemiyoruz*, anlamına gelmektedir. Kamusal alanlar, birbirinden kopuk, hazır sistemler olarak yerleştirildikleri için; bu yelpazenin ihtiyaçlarını oluşturamıyoruz. Işık ile karanlık; özel alan ile sosyal alan; gürültü ile fısıltı; vahşi ile evcil arasındaki yelpaze...

Şekil 2-5. Değişik ölçeklerdeki eşiklerde oluşan çarpışmalar, tasarım oluşumları, Girne, 2017.

Açık serbest alanlar, özellikle kamusal meydanlar, etkileşim-düğüm noktaları kuvvetlendirilmeli; Kıbrıs'ın dağınık yapısında her şey adım atmalı, akışlar birbirini kesmeden örülmeli, çağdaş yaşamı, ekonomiyi dinç tutacak zemin oluşturulmalıdır.

Devinim, denge durumunu ayakta tutuyor. Devinimi etkinleştiren, adanın karakteri olan kamusal alan fikrini kuvvetlendiren, asgari sağlıklı düzen şartlarını sağlayan ilişkiler ağı; altyapının ekonomik, sosyal yaşam üzerine etkileri nasıl olur?

Şekil 6-7. Solda; farklı ağların; yüzen araştırma adaları (lacivert), limanlar (sarı), konu farklılıkları gösteren kütüphane-inceleme-araştırma-depolama birimleri (kırmızı) ve istasyonların (yeşil)) adada dağılımı (Golkarian, Akwan, Olaseni, Türk, 2014); Sağda; Kıbrıs raylı sistem ağı önerisi görülmektedir (Akwan, 2014).

Ulaşım

Ada, dağınık yerelliklerden oluşuyor. Bütün ada ve dünya ilişkileri hiç bir yere ait olmayan; kendini var eden şehir davranışındadır. Hava ve deniz ulaşımı adanın çevresiyle, dışarıyla ve Akdeniz ile ilişkisi açısından çok önemli. Kıbrıs'ın ada içerisindeki dağınık yapısını toparlayacak ulaşım yolu, hafif raylı sistem ve toplu taşımacılığın ilişkilendirilmesidir. Bireysel ulaşım, Kıbrıs'ın karakterinde vardır. Toplu taşıma bunu engellemiyor; bilakis, destekliyor.

Kıbrıs'ta raylı sistem, toplu taşıma aracı olarak benimsenip, desteklendiğinde oluşacak düğüm noktalarında mimari kurgular (içerikler ve olanaklar) çeşitlenecektir. Mimarlık yaşantı ile beliriyor; ön görmeli, doğal oluşumu okuyabilmeli. Yerleşimlerde orman birliği (bölgeler), birliklerin birbirine çözümleri kurgulanmalıdır.

Raylı sistem, iki ana hat ve bölgesel hatların entegrasyonu ile olmalıdır. Raylı sistem yanında diğer sistemler de söz konusu; araba, otobüs, deniz uçağı, gemi, elektrikli bisiklet ve en önemlisi yürümek... Önemli olan sağlıklı, doğal, sürdürülebilir mantıklar üzerine geliştirilmiş; en ilkelinden en gelişmişine, basit teknoloji yelpazesini kullanabilir kılmaktır. Gelecek çağı (hep var olmuş olan; bütün dünya ülkelerinin yüzleşeceği) teknolojisi de yenilenebilir enerji ve sürdürülebilir kaynaklar üzerine temellenmektedir (Kunt, 2015).

Kamusal niteliğin-hayatın oluşması

Kıbrıs genelinde ulaşım; barınma ve yerel (küçük) iş gücünü değişik alanlarda etkileyecektir. Yerel bölgelerde iş gücünün çeşitlenmesi konusundaki sıkıntı, farklı ihtiyaçların ve yerel becerilerin ilişkileneceği engellenmiş durumdadır. Ambargo zihniyeti, bireylerin içine işlemiş. Hazıra konan ve gün geçtikçe tüketim hiyerarşisinde yerini alan bir çarpık şehirleşme gerçekleşmektedir. 'Çarpık' ve 'şehir' kavramlarını birbirinden ayırmamız gerekiyor. Şehir; oluşum evresinin bir düzeyidir; çarpık olan ise görüntüsü ile imgesi; kişi, yer, doğa, teknoloji arasındaki kopukluktur. Görüntü şehirleştikçe, yerel imge (iş gücü çeşitliliği, ekonomi, sosyal karşılaşmalar...) bastırılıyor, içeriği siliniyor, oluşmuyor. Teknoloji evrimleşmiyor. Zanaat fikrinin devamlılığı, sürekliliği ve (yeni) farklılaşması önemlidir. Bunun etkinleşmesi için basit adımlar ile bazı yolların etik değerler doğrultusunda inşa edilmesi ve yapılandırılması yeterli olabilir.

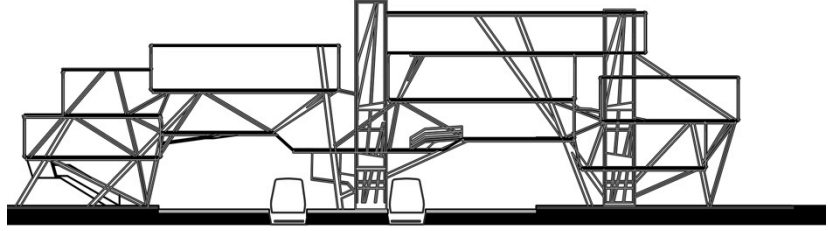
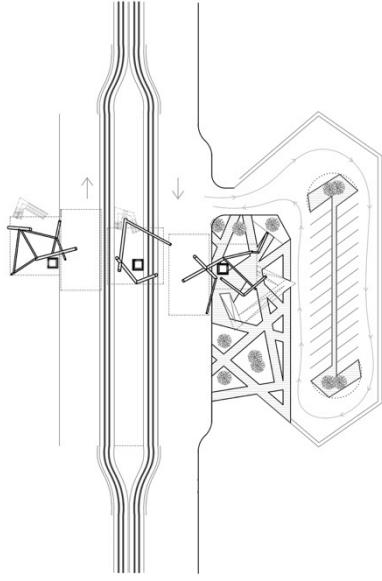
Gelenek, ihtiyaçlar ve öneriler doğrultusunda, dönüşerek var olabilir. Tasarım ve zanaatın; öngörü ve becerinin birbirini tetiklemesi gerekiyor. Kerpiç veya taş duvar gibi usta bilgisinin kaybolması yerine, bu zanaat becerilerinin ihtiyaçları, ekonomik dönüşüm mantığı içerisinde belirebilir.

Adada, deniz kültürü kuvvetlenmeli. Neolitik dönemde de olduğu araştırılan balık ağırlıklı bir yaşama ve deniz kültürüne; günümüzde yosundan kağıt yapımı gibi yeni birliktelikler de katılabilir.

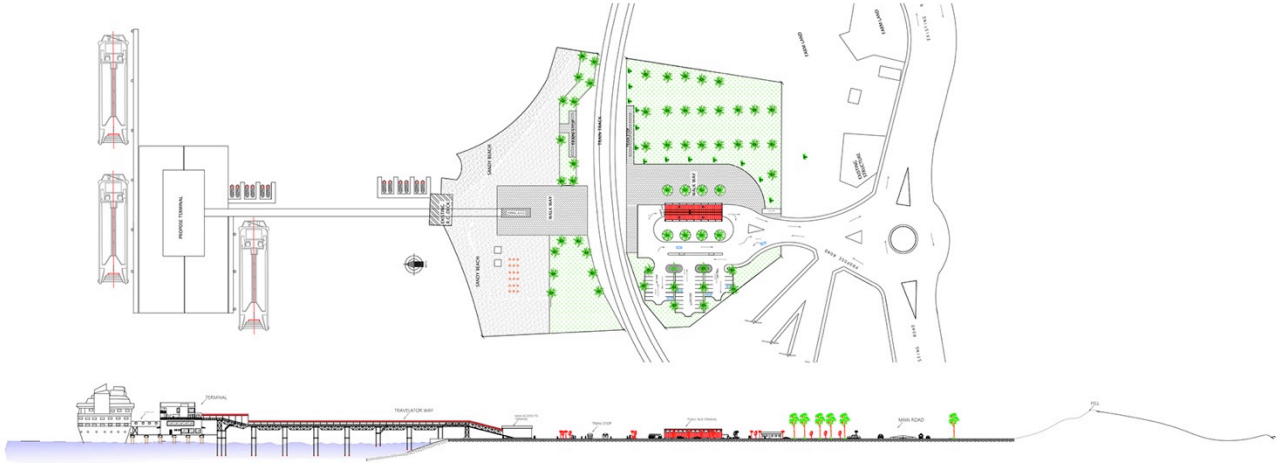
Devinimi etkinleştirecek ve yerel iş olanaklarının çeşitlenmesine olanak sağlayacak ağlardan biri kütüphane ağıdır; tohum, ilkokul, halk evi, üniversite, şehir kütüphaneleri, kıyı şeridi, deniz yaşamı gibi yerinde değerlendirmeye çalışan, araştırmaya ve birey katılımına yönelik ada genelinde farklılaşan ve ayrık olanlar arasında ilişkiyi kuvvetlendiren bir mantık-örgü önerisi. Önyargılı ayırım dayatması sonucunda genç neslin bir taraf olarak kendini ve karşısındakini yerleştirmesi ve yargı geliştirmesi üzücüdür. Bu kütüphane ve ağı tasarımında; bu ağın bir düğüm noktası olarak 'buffer zone'da çocuk kütüphanesi önerisi (Türk, 2014) önemlidir.

Üretmediğimiz varlığın değerini bilmiyoruz, algılayamıyoruz.

Ulaşım ağlarının birbirine kenetlendiği düğüm noktalarında kamusal mekan nitelikleri belirlemektedir.

Şekil 8-10. Hafızada, Kıbrıs tarihinin sürekliliğinde raylı sistem ve bağlantı istasyonlarının sosyal hayatı geliştirme ve dönüştürme kabiliyeti doğrultusunda; ana tren hattı ile Girne merkez etrafını ilişkilendiren bölge içi ulaşım hattı kesiminde işlevli, serbest kamusal mekan önerisi (Akwan, 2014). Ulaşım düğüm noktalarının sosyal hayatımızdaki devinen, yaratıcı durumları irdeleniyor.

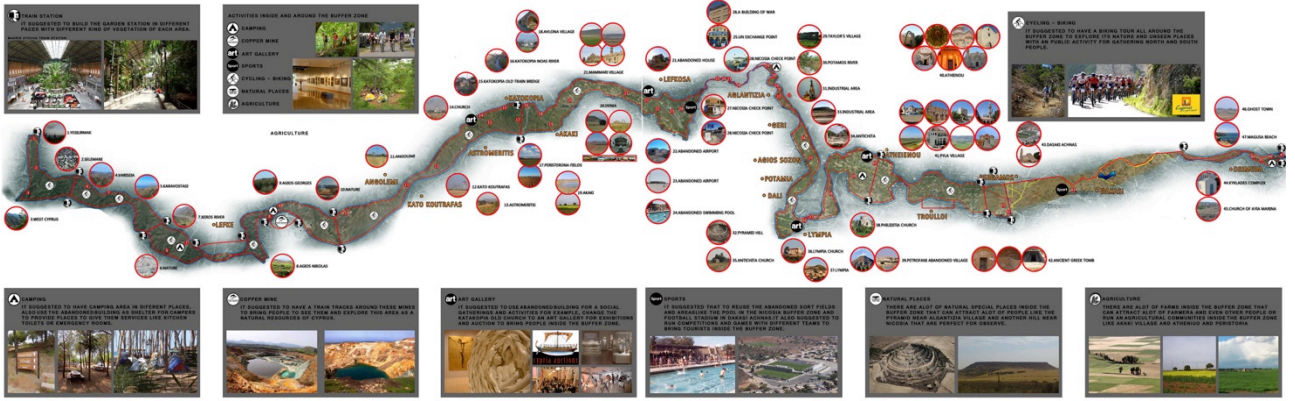
Şekil 11-12. Uluslararası gemi terminali, deniz ticaretindeki stratejik konumu ve kültürel miras sanayi yapısı olması dolayısıyla önemli olan Gemikonağı - Karavostaki İskelesini, Soli Antik Kentini ve dolayısı ile Güzelyurt'u ilişkilendiren deniz, raylı sistem, araba yolu ve yürüyüş bandının oluşturduğu kamusal alan önerisi (Olaseni, 2014).

Akışkanların oluşturduğu denge; İstanbul; farklı büyüklüklerde devinimlerin (Avrupa, Asya, Anadolu, Trakya, Karadeniz, Marmara Denizi), iklimlerin karşılaştığı, entegre olduğu yer. İstanbul boğazının ve oluşturulmaya çalışılan Marmara iç deniz ağ bölgesinin Kıbrıs adası ile metaforik bir karşılaştırması ile farklı ölçekleri barındıran ilişkiler ağını ve oluşumları okumaya çalıştık.

İstanbul Boğaziçi deniz ulaşımı, ulaşım ağına olması gerektiği kadar katılamamaktadır. Belli güzergahlardaki ulaşım desteklenmekte; fakat küçük ölçekte birey ve yerel ağ çözümleri desteklenmemektedir. Ana hatlarda akış sağlanıp, yoğunluk dışındaki ulaşım turistik olarak değerlendirilmektedir. Aynı yaklaşım büyük ölçekte de söz konusudur; şehirler arası deniz ulaşımı kopartılmış, pahalı hale getirilmiş, zaman olarak uzatılmış durumdadır; İstanbul - İzmir seferinin olmaması ve şehir içi ve şehir dışı ulaşım ağının düğüm noktalarından Haydarpaşa Garı'nın işlevsiz halde kalması gibi... Şehir içi ve şehirler, kıtalar arası etkin ulaşım düğümünün ve beraberindeki işgücü deviniminin hayat verdiği birey ölçeğinden kopartılması; kitle bağları kurmak üzere büyük ölçekte farklı yaşam kuvvetleri oluşturmakta; kişi yaşamının zihin, beceri beslenme zincirini kırmaktadır. İstiklal Caddesini günümüze kadar ayakta tutan ulaşım, iletişim, üretim yapısının bozulması, tüketimin kendini besleyememesine; kamusal alanın yozlaşmasına yol açmaktadır. Lefkoşa sur içinin gelişiminde, planlanmasında esnaf ve küçük üretim atölyelerinin, iş yerlerinin yeri önemli; dışlanmamaları gerekmektedir.

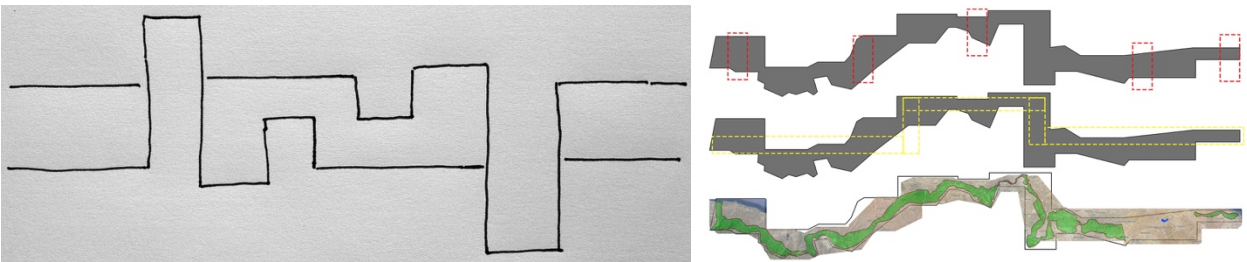
Deniz ile farklı ilişkilendirmelerin mümkün ve mecburi olduğu İstanbul'da, bu ilişki artık tekdüze; bir buçuk metre uzaklıktan; düşmek en içten davranış. Bu akışkan meydan, çeşitli ilişkileri kucaklayarak içerikler ve değerler oluşturmuş. Fakat günümüzde kontrol, 'yaşantıları' kitle olarak değerlendiriyor. Halbuki bu akışkan, elle tutulamaz eşikler, ilişkiler çeşitliliğini canlandırır.

Kıbrıs'ı boydan boya ulaştıran, maden sömürü ihtiyacının bitmesi ile sökülmiş tren yolu ve 'buffer zone' farklı ihtiyaçları doğuracak, sonrasında da ulaşım ağının bir parçası olacak bir fikir olarak geliştirilebilir. Sadece tren ulaşımının tasarlandığı serbest bölge... 'Buffer zone' zaten birçok canlı türü tarafından kullanılabilen bir boğaz. Bu etkileşimin kuvvetlendirilmesi ve çözümlenmesi için tema parkı önerisi geliştirildi.

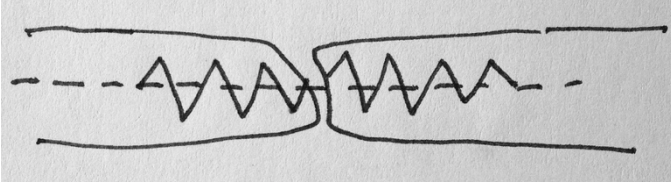
Şekil 13. Kıbrıs Tema Parkı araştırmasında fiziki çevrenin bölgeler kapsamında farklılıkları ve geliştirilen öneriler (Boldaji, 2015).

Girilmez bölgenin sınırlarını esneten; serbest bölgenin yayılmasını sağlayacak bir ulaşım 'zıkkak dikiş' geliştirilmiştir. Süreç içerisinde sınırların silinerek ortadan kalkması ve ulaşım zincirinin ada genelindeki ulaşım entegre olması öngörülmektedir.

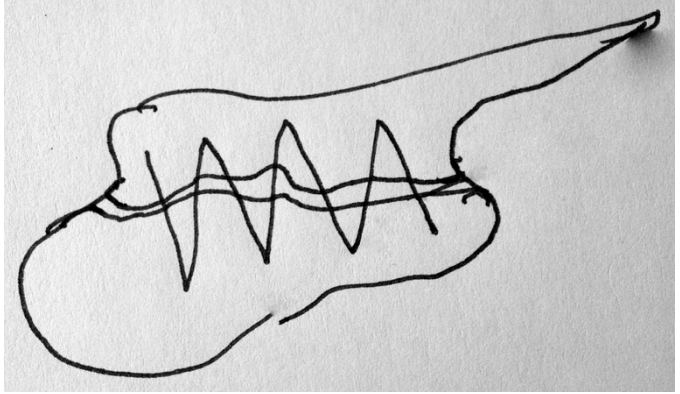
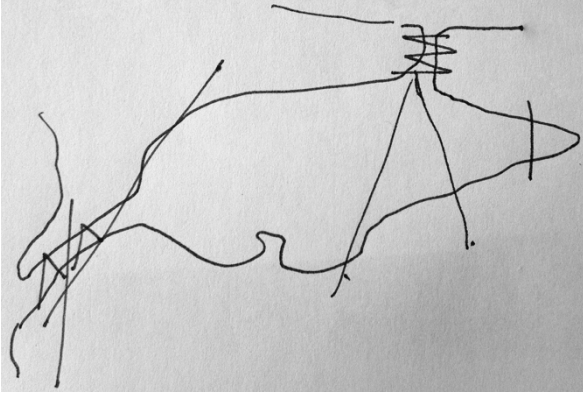
Şekil 14-15. Solda; Etkileşimi, karşılaşmaları artırarak 'buffer zone'un silinmesi için ilk aşama önerisi; sağda; Kıbrıs Tema Parkı önerisinde farklılaşan bölgelerde bağlantı koridorları (kırmızı), 'iç-dış-ara'yı tersyüz ilişkilendiren ulaşım döngüsü (sarı) görülmektedir (Boldaji, 2015).

Boğaziçi, İstanbul'un meydanı; Boğaziçi niteliğinin sardığı İstanbul ise doğrusal bir şehir oluşumudur (Yürekli ve Yürekli, 1996). Doğa ve yerleşimin kendiliğinden oluşmuş kurgusu, günümüzde sıkışmış durumdadır. Boğazdaki Karadeniz ve Marmara iklimlerinin birbirine akışını; güneydeki yerleşim yoğunluğu ile kuzeydeki orman yoğunluğunu ilişkilendirmeliyiz. 'Buffer zone', ister dikenli telleri kaldırsınlar ister kaldırmassınlar, adaya giydirilmiş yapay küresel kültürün dışında bir sürece çözülebilir.

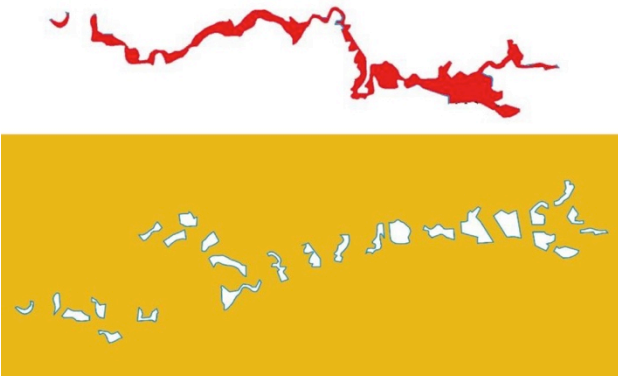
Şekil 16-17. Solda; İstanbul'un doğrusal geçiş-şehri durumundaki denge durumu. Sağda; doğal ve yapay eşiklerin etkisinde ütopya ve distopya sorgulaması (Akewusola, 2015).

Yapay ve doğal akışların denge durumu metaforik bir deniz olarak ada

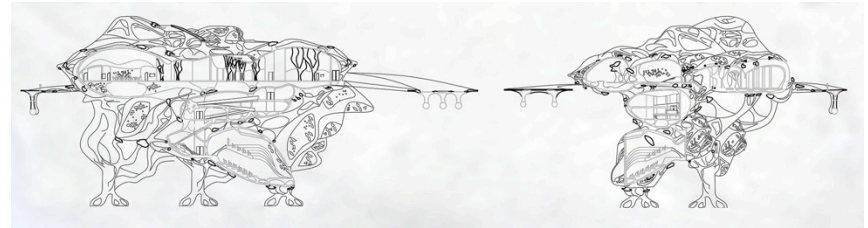
Şekil 18-19. Marmara Denizi çeperi ve kıbrıs çizimleri.

'Buffer zone', anlaşamama durumunda gerilmiş bir kopukluk; terk edilmiş bir hat mekan. İçeriği, görüntüsü, süreci ada örgüsünde yozlaşmaya sürüklenmektedir. 'Agrotopia' önerisinde (Şekil 12-13); yansıma ve gölge kavramlarından yola çıkarak; geçiş, çözülme eşiği, mekanı; kaynağını ve yansıdığı yüzeyin anlamını ve içeriğini değiştirerek; analogik ve metaforik başkalaşım göstererek adaya dağılmıştır. Bu parçalanma; barınma, tarım, yerleşim, kamusal olanın iklim ve toprak bölgelerine göre farklılaşmasına işaret etmekte ve sağlıklı yerleşim oluşumlarını bağlayan, tetikleyen serbest alanlar tartışmaktadır.

Şekil 20-21. Agrotopia, iz ve örgü, besin zinciri, odaklanılmış alanlar (Akewusola, 2015).

'Buffer Zone' gibi birey, halk ölçeğinin ilişkileri dışında; küresel ölçekteki çözümler, kamusal mekanların nefes almasını engelliyor.

Şekil 22-23. Buffer zone'nun denize ulaştığı iki noktada kamusal olarak ulaşılamaz bir çizgi oluşmakta. Bu noktadan tartışarak adanın aynası olarak serbest bölge bir ada tasarlandı; deniz araştırmaları üzerine, hareket eden uydu-ada (Golkarian, 2014).

Yüksek lisans ve lisan mimari stüdyo derslerinde yaptığımız çalışmalarda, kendi devinimini aktive edecek öneriler geliştirmeye çalıştık. Ortak kurgu; dağınıklık üzerinden ilişki ağlarının sağlıklı bir şekilde birbirleri ile örülmesi... Arabahmet bölgesinde bir ilkokul (Najafi, 2015) anlayışının sokak ve okul zamanı dışında kalan çevre ile çözülmesi gerektiği... Okul binasının sokak varlığının, okul ve ilişkili ihtiyaçlarla çözümlenmesi, kurgulanması; ada genelindeki karakterin küçük, yerel, mikro, detay ölçekte belirmesidir. Kamusal alan; birlikteliklerin, toplumsal olanı; ekonomik ve sosyal; ayakta tutan alanlardır. Farklı ölçeklerde düzenleri birbiri ile ilişkilendirilmeli, birbirlerinin eksiklerini tamamlamalı ve serbest değerlendirme alanları yaratmalıdırlar. Spor salonunun farklı zamanlarda farklı kullanıcılar tarafından kullanılması, okul yurdunun eğitim takvimi dışında atölye, spor, turistik süreçlerde de kullanılması gibi... Bunun için açık sistem olarak, kamusal değer bilincine dayalı en basit ulaşım ağı oluşturulmalı; işgal tehlikesinde olmayan kamusal alan kurgulanmalı ve ihtiyaçlar mekan olarak belirmelidir.

Yerel ekonomik ve sosyal zincirle ilişkili kamusal alan fikri teşvik edilmelidir. Zihin ve beceri ilişkisinde kopukluklar ihtiyaçların belirmesini engellemektedir.

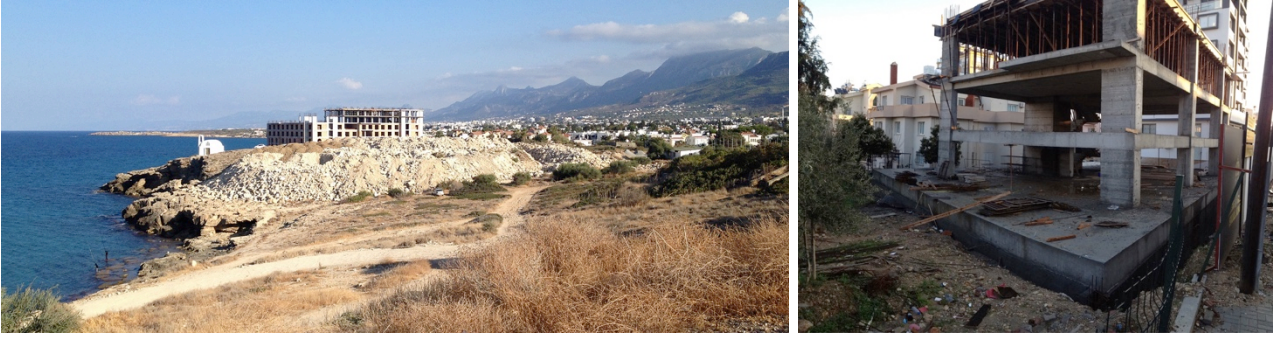
Şekil 24-26. Solda, kapalı sistem otel merdivenin (Girne, 2010) ve ortada, açık sistem şehir merdiveninin (Kamondo, 1880) farkı; açık sistemde farklı süreçlerin birlikteliği okunabiliyor. En sağda, Zeytinlik'teki (Girne, 2017) yarı açık sistem dağınık otel yapısı kontrollü bir kamusal alan tanımlamaktadır.

Oteller ve avm'ler kapalı bir sistem içerisinde organize olur. Kapalı sistemlerde kamusal nitelikler sosyal devinimlerin kendi güçleri ile oluşmıyor ve tüketilen bir görüntüye dönüşüyor. İmgesini ve içeriğini oluşturamıyor. Kamusal alanın açık bir sistem olarak toplum ve doğa ile örgütlenen bir dinamik olabilmesi önemlidir.

Şekil 27-28. Zeytinlik merkez düzenlemesi (Girne, 2017); geleneksel bir obje haline getirip içeriğinin kaybolduğu bir dekora dönüştürüyor.

Yapılan binaların toprak ile kurduğu ilişki bireyler arası faaliyetlerdeki ölçek farkını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Hafriyat toprakları coğrafi yapıyı değiştirecek ölçektir. Aynı ölçek kamusal düzende de kontrol ve ortak bilinç dışı kaymaları oluşturuyor.

Şekil 29-30. Solda; Yağ fabrikası yerine yapılan otel inşaat hafriyatının oluşturduğu topoğrafya değişikliği (Girne, 2016); sağda; Arsa sınırlarına dayanmış inşaat temeli (Girne, 2017) görülüyor.

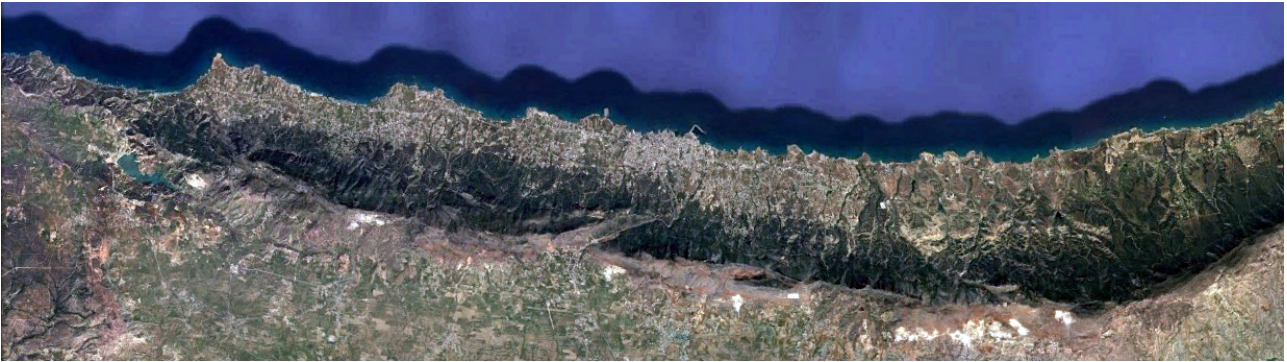
Birey, kişi çeşitliliği farklılıkların ve geçişlerin önem kazandığı sağlıklı yaşam bölgelerini ortaya çıkartmaktadır. Kitle büyüklüğü, hızı, teknolojisi, ekonomisi içerisinde birey, birlik hayatları nefes alamıyor.

Rant endişesinin yarattığı bina tabanı, nefes alması gereken yerleşim topoğrafyalarını boğuyor; doğal ve yapay çeşitliliği geçirimiz odalara, sokaklara hapsediyor.

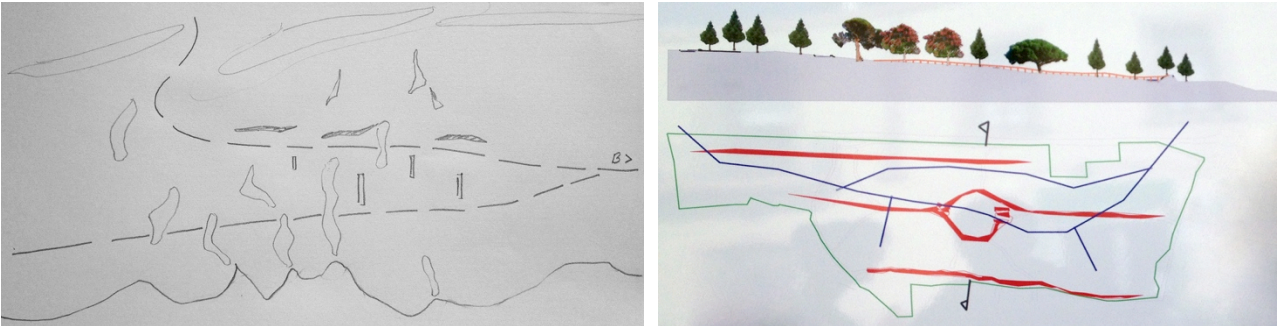
Yaşantıların, özel mekanın çözüldüğü çatı, balkon, teras, iç teras, koridor, sokak, avlu mekanları öngörülen yoğunlukta konut adacıklarını oluşturmalı. Çevre, iklim, toprak, sosyal, ekonomik imkanların birbirlerine çözümlerinde bina belirir. Bu, bina yerleşim kurgusu, yenilenebilir enerji mantığını, uygulamasını, sürekliliğini ayakta tutacaktır.

Girne bölgesini içine alan doğal kamusal alan olarak sahil-zirve yamacı

Beşparmak dağlarının kuzeyi kolay okunabilecek, öneri geliştirilebilecek dar bir kesitin sürekliliğini sunmakta. Yoğunlaşmanın ani ve alt yapıyı, kamusal bilinci destekleyemediği farklı bir ölçekte türediği bölgeden (Girne bölgesi) bu kesitin zincirleme ilişkisi bozulmaktadır.

Şekil 31. Beşparmak Sıradağı zirvesi ve kıyı arasında Girne bölgesinin uydu görüntüsü, 35°21'21.81\"K-33°17'22.28\"D, (Google Earth, 2017).

Şekil 32-33. Solda; ulaşım yollarının yamaçta oluşturduğu bölgelendirme ve yerleşim birimleri ile topoğrafyanın entegrasyonu. Sağda; zeminde 'yol' açmayan; bölge bölge doğaya karışma imkanı sunan, yaya, bisiklet yolu (iskelesi) ve yağmur suyunun yavaşlatılıp toprak tarafından emilimi ve gerekli olanın depolanması için eğime dik yağmur suyu hendeklerinin birlikteliği (Gürsoy, Balkozak, Aydemir, Değirmen, 2014).

Sahil-zirve kesiti

Doğu batı yönünde genişleyen ve serpilmiş yapısının gün geçtikçe yoğunlaştığı Girne kazasında, zirve-kıyı kesitinin doğal sürekliliği korunmalıdır. Bu kesitin korunması, teşvik edilmesi ve kaybolmuş durumlarda yeniden ortaya çıkartılması şehir oluşumunu sağlıklı bir gelişim, yoğunlaşma fikrine dayandıracaktır.

Adım adım izler

Yüksek binalar değil; kamusal açılımlara sahip yerleşim adacıkları gelişmelidir. Dokunulmamış bir toprak parçasında bulacağımız bitki türü kadar, özel mekanın kamusal alanla ve doğal şartlarla etkileşiminde; mekan çeşitliliği ve kalitesi kendiliğinden belirecektir.

Zirve-sahil yamacının karakteristik, birbirinin içinde kaybolan kıvrımları; yerleşim tasarımı ve barınma ihtiyacının sağlıklı, sürdürülebilir niteliğini önermektedir.

Dere yatakları ve yerleşim adacıkları; vahşi birliklerin örgüsü

Girne bölgesinde dere yatakları ve etki alanları Girne gelişiminin nefes alan, birbirine bağlanan dokunulmamış kamusal alanını oluşturmalıdır. Buradaki önemli nokta, bu alanları bahçelemek değil; ormanı, dere yatağını çitin ardına almadan; kendiliğinden oluşumunu var etmektir. Bu çözülme eşiklerinde, tasarım ve teknoloji ihtiyaca göre oluşacaktır.

Denge devinimi içerisinde yapılacak kısa devreler (tasarım) kendi etki ve tepki boyutunu belirleyebilmeli. Dere yataklarının asfalt yola dönüştürülmesi, dere yatağının ıslah edilmesi adına traşlanması, beton yataklı su yoluna dönüştürülmesi gibi tüketim tasarımlar, sağlıklı döngü boyutunu aşmaktadır.

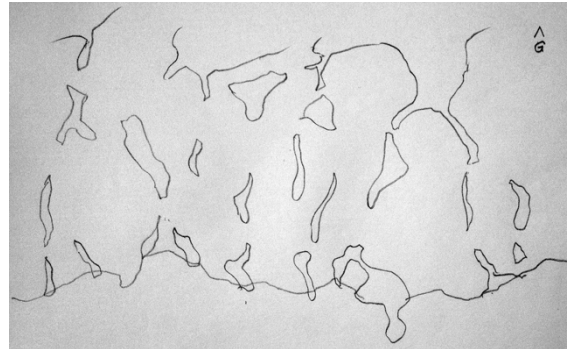
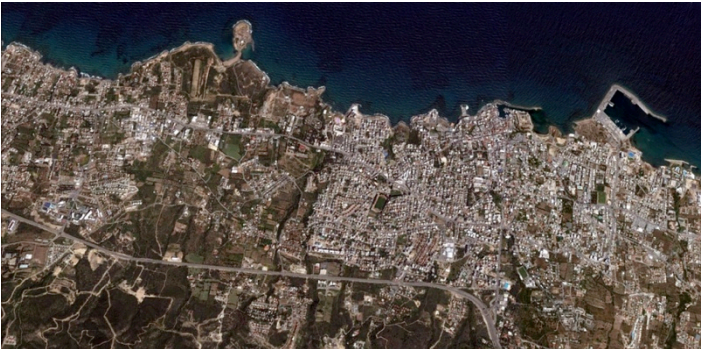
Sel, humus tabakasının (hem medeni içerik hem de toprak) emilmeden akıp gitmesine yol açıyor. Dere yataklarının (ve kamusal örgünün) karmaşık, yabani dokusu ve suyun akmaması, emilmesi çok uzun sürelerde oluşan verimli humus tabakasının erozyon ile akıp adadan gitmesini engelleyecektir.

İnsan, döngünün hangi aşamasında ise doğal kaynakları o durumunda kullanmalıdır. Fosil yakıtların terk edilmesi gibi suyu yer altından çekerek değil; yer üstü suyu, yağmur suyunu yavaşlatarak kendi sağlıklı periyodunu oluşturabilir. Kendi ölçeğinde kirleterek (bu artık kirletmek değil; öğretmektir) doğaya geri bırakabilir (Birand, 2015, 116).

Yağmur suyu hendekleri; depolama bantları

Yerleşim yoğunluğunun artması ile ilişkili olarak; yağmur suyunun yer yüzeyindeki akışının yavaşlatılması için uygun yerlerde, özellikle Girne'de, dağa paralel yol kenarlarında toprağın setlenerek oluşacak hendek önerisi (şekil 33); akiferlerin tekrar dolmasını hızlandıracak, yerleşim bölgeleri içinde ve dışında tarım imkanlarını arttıracak, su kullanımı ve depolanmasında (yapay göllere geri pompalanarak) su rezervleri arttırılacak; suyun doğal döngü içerisinde sağlıklı kullanımını destekleyecektir.

Doğal oluşum süreçlerinden yapay yerleşim yapılarına mantıklı fikirler aktarılmalıdır. Dere yataklarının yerleşim alanları ile ilişkisinde, tasarım ile oluşumun birbirine çözüldüğü sağlıklı bir örüntü oluşuyor. Bu eşiklerde bir çok serbest ve kamusal alanlar var olur.

Şekil 34-35. Serbest alanların akışları ve çeperlerinden kamusal devinimin yatay gelişimi. Beşparmak Sıradağı zirvesi ve kıyı arasında Girne bölgesinin uydu görüntüsü, 35°21'21.81"K-33°17'22.28"D (Google Earth, 2017).

Doğal döngünün yüzeyde yer alan oluşumları, dere yatakları, koruma altına alınmalı; istila edilmiş olan yerler mümkün olduğu kadar doğal haline geri getirilmelidir.

Kılcallık

Girne bölgesi Beşparmak sıradağları ve Akdeniz kıyı şeridi arasında, doğu ve batıya yöneliyor. Yerleşimler, güneşi sırtına alarak kuzeye bakan yamaç şeridinde, kıyı ve zirve arasında ana yolların kılcallaştığı bağlantı yollarında (kıyıda ve zirvede çıkmaz sokaklar olarak niteleyebiliriz) oluşmaktadır.

Çıkmaz sokak dediğimiz olgu, bir duvar veya bir yol değil; irdelediğimiz kapsamda bir sistemin ayrı, farklı, karmaşık denge sistemi ile çarpışmasıdır. Evcil ve vahşi, bu doğal kamusal düşümlerde çözülür. Bu atlama alanları yayılım bölgelerini oluşturur. Kılcal yolların ulaştığı kıyı şeridi doğal kamusal alanı, bölücü bir yapı (bina veya sahil yolu) ile kesilmemelidir.

Şekil 36-38. Solda; Doğanın kendi kendini kemirdiği doğrusal eşikte yerleşimleri kurgulayan ana ulaşım hattı ve ulaşım ağının kılcallaşması. Ortada; Girne Liman içi iskele düğümü, 2017. Sağda; Sadrazamköy - Kayalar arasında balıkçı barınağı, 2016.

Sahil ve zirve bantları

Saksı, toprağındaki tüm bileşenlerin var edilmesi ve bunun devamlı kılınmasını sağlayacak bir bakım kurgusu gerektirmektedir. Beşeri ulaşım yolları, 'yeri' bahçe durumuna sokmamalıdır. Yoğunluğun artması, sınırlandırılmış yerin beslenme kaynaklarını kopartacaktır. Sahil ve zirve kesitini engellemeyecek yerleşim fikrine yönlendirilmelidir. Büyük binalar ve yerleşim adacıkları, kılcallaşmaya uygun olarak kıyı ve yol paralelliğine dik, zirve-sahil kesitine uygun yerleşmeler teşvik edilebilir.

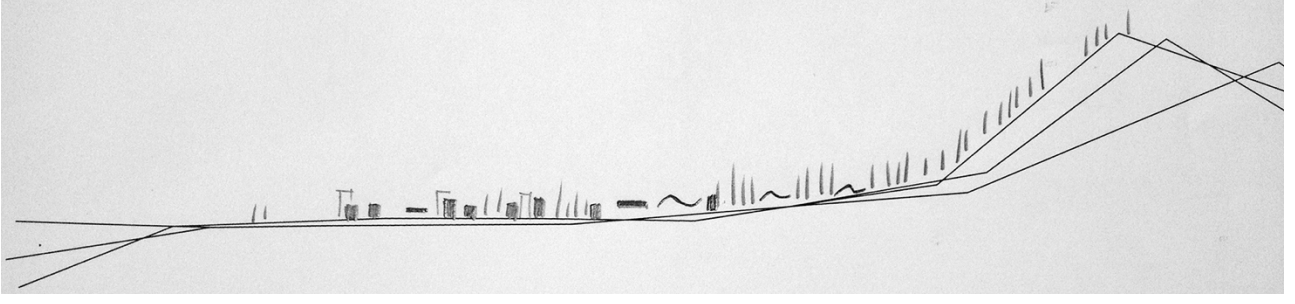
Dikine yerleşim, aynı ağaç liflerinin yönü gibi doğal döngü ile birlikte çalışacaktır. Güneşten, manzaradan, rüzgardan, görsel ve fiziki ulaşımdan verimli ve dengeli yararlanacaktır.

Şekil 39-41. Solda; Girne bölgesinde zirve, sahil bandına paralel bina örnekleri, 2017. Sağda; Dikine yerleşimde güneşin birimlere nüfuz etmesi.

Sahil ve zirve eşikleri

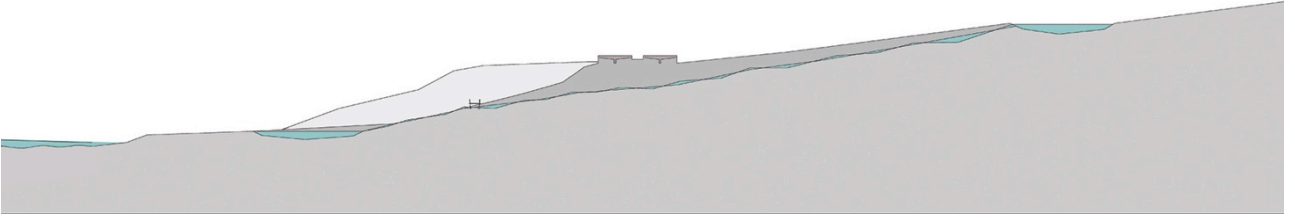
İnsanların hayvanların doğaya açılış bantları; sahilde kıyı bandı ile zirvede zirve bandı, bu bantlar doğal olmalı, kesintiye uğramamalıdır. Yapay yapı yoğunluğu, özellikle koylarda mendirek ve yollarla parselayon yapılması ileride kontrol edilemez, geri dönüşü olmayacak, doğal topoğrafyanın, daha önce değinmeye çalıştığımız humus tabakasının kaybolmasına yol açmaktadır. Bu şeritler kamusal devamlılığı besleyecek serbest durumda sürekli olmalıdır.

Şekil 42. Sahil-zirve kesiti.

Görünmez köprüler

Dikey doğal bağlantı kuvvetlendirilmesi için; binalar, alt yapı, yol, adım adım yere basmalı, kamusal örgüde okunabilir ayak izlerini oluşturmaldır. Doğanın ve insanın; doğal devinim ile akışı hakim kılınmalıdır.

Şekil 43. Sahil-zirve kesitinin devamlılığını sağlamak amacı ile dere yatağı, köprü ilişkisi ile vadi önerisi (Menteş, Cascino, Yaşar, Güvenç, Yardımcı, 2016).

Ada, sokaktaki dostlarımız köpekler için bir cennet... Sokak köpeğinin varlığı üzerinden yerleşim ve vahşi çevre akış koridorları irdelendi; gerek duyduğu zaman insana, sosyal yaşama teğet, istediği zaman kendi köşesinde veya uzaklara dolaşabildiği... Herkesin bir dönem sokakta yaşayabilmesi mümkün olabilmeli (eko köyler, tekerlekli karavan, 'interrail', otostop, yürümek...).

Yönetimler bireyleri, toplumu dönüşümlerin sonuçlarına alışmak zorunda bırakıyor. Alışan değil, kendisini ve çevresini anlayan, kavrayan ve dolayısı ile anlaşabilen alt yapıya değer verilmeli. Yapay (tasarım) bir üretimin kendi kendine yetişenlerden örülen 'doğa' birlikteliği içinde yer aldığı vurgulanmalıdır.

Kıbrıs'ın dışında mı, içinde mi; yoksa Kıbrıs ile birlikte mi yaşayacağız? Barındığımız değerler önemlidir. Kamusal alanlar bu değerleri örtbas etmemeli; canlandırılmalıdır. Doğa, sosyal zenginlik, teknoloji, bilinç anlaşabilmeli. Temeli olmayan küçük ölçekteki ahşap birimlerin ve işlevlerinin kaldırıldığı Karpaz bölgesinin birinci dereceden üçüncü derece sit alanına çevrilmesi konusunda ekonomik zincirdeki yerlerini yitirmiş dostlarımız, eşekler kendilerini unutmuyorlar.

Şekil 44-45. Karpaz Altın Kum sahili, 2016.

Kaynaklar:

- Akewusola, Azeem. 2016. "Agrotopia". *Yüzen Şehir, Sürdürülebilir Ada*, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ.
- Akwan, Rahaf. 2015. "Kıbrıs raylı sistem ağı, Yaşam Bağlantısı". *Kıbrıs, Ütopya, Yüzen Ada, Akdeniz Şehri*, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ.
- Birand, Hikmet. 2015. *Alıç Ağacı İle Sohbetler*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlar.
- Boldaji, Behnush. 2016. "Kıbrıs Tema Parkı". *Yüzen Şehir, Sürdürülebilir Ada*, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ.
- Golkarian, Shebnem, Rahaf Akwan, Maroof Olaseni, Uğur Türk. 2015. "Ağ haritalaması". *Kıbrıs, Ütopya, Yüzen Ada, Akdeniz Şehri*, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ.
- Golkarian, Shebnem. 2015. "Keşif ve Yenilik; Uydu Ada". *Kıbrıs, Ütopya, Yüzen Ada, Akdeniz Şehri*, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ.
- Gürsoy, Mediha, Ceyda Balkozak, Merve Aydemir, Goncagül Değirmen. 2014. "Yağmur suyu hendekleri ve yaya iskelesi". M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Alsancak Özgürlük Milli Parkı tasarım atölyesi, Alsancak Belediyesi ve GAÜ Mimarlık, Tasarım ve Güzel Sanatlar Fakültesi.
- Kamondo merdivenleri, Karaköy, 1880. Erişim 13.07.2017.
tr.wikipedia.org/wiki/Kamondo_Merdivenleri
- Kunt, Sinan. 2015. *Küba'da Sürdürülebilir Kent Tarımı*. Yeni İnsan Yayınevi.
- Menteş, Aliye, Carmelo Cascino, Dilek Yaşar, Kenan Güvenç, Cem Yardımcı. 2016. Alsancak Belediyesi, Özgürlük Milli Parkı, Açık Hava Müzesi, Halk Plajı Sahil Düzenlemesi Ulusal Fikir Projesi.
- Najafi, Kimia. 2016. "Arabahmet Bölgesinde İlkokul ve Çevre Etkileşimi". *Yüzen Şehir, Sürdürülebilir Ada*, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ.
- Olaseni, Maroof. 2015. "Gemi Terminali, Gemikonağı". *Kıbrıs, Ütopya, Yüzen Ada, Akdeniz Şehri*, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ.
- Türk, Uğur. 2015. "Kütüphane Ağı". *Kıbrıs, Ütopya, Yüzen Ada, Akdeniz Şehri*, M. Cem Yardımcı yürütücülüğünde Yüksek Lisans Tasarım Stüdyosu, GAÜ.
- Yürekli, Hülya (Prof. Dr.), Ferhan Yürekli (Prof. Dr.). 1996. Ders notları ve tartışmaları, İTÜ Mimarlık Fakültesi.